

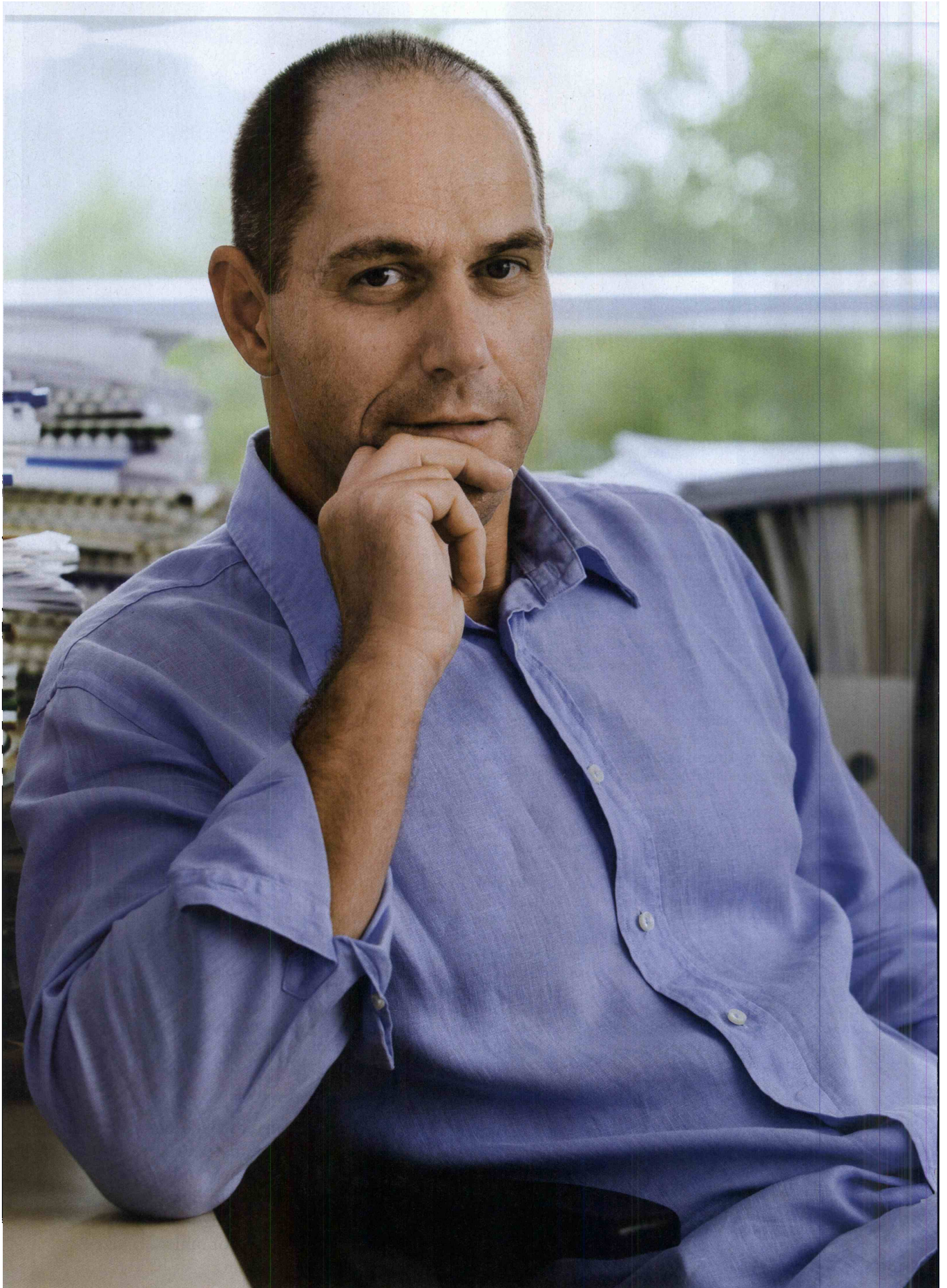
Page: 28

Reach: 58000

Country: SLOVENIA

Size: 2989 cm2

1 / 10

»Po varčevalni ihti smo najbolj zvesti učenci Nemčije.«

JOŽE P. DAMIJAN

ekonomist

Prof. dr. Jože P. Damijan je ekonomist brez dlake na jeziku, zaradi česar ima vsaj toliko gorečih

nasprotnikov kot privrženec. Podobno kot njegov vzornik, ameriški nobelovec Paul Krugman. »Imam vse njegove knjige,« pravi. In doda: »Iz Krugmana sem doktoriral.« Bivši sodelavec Janeza Janše je danes eden izmed njegovih najostrejših kritikov. Meni, da je vladna varčevalna naglica zgrešena in da se mora država v krizi zadolževati za pametne infrastrukturne projekte, zato da gospodarstvo čim prej izvleče iz recesije.

Bomo prihodnje leto še imeli evro ali bomo plačevali s tolarjem?

► Zagotovo bomo še imeli evro, zlasti zato, ker je prehod na novo valuto dokaj kompleksna zadeva, priprave trajajo vsaj eno leto. Je pa vprašanje, ali ne bodo nekatere države z evrom, ki čutijo, da bi bile lahko zaradi panevropske delitve dolgov potencialno zlorabljene, zlasti Nemčija, Avstrija in Finska, srednjeročno izstopile iz evroobmočja oz. ustanovile severni evro. Če se je ta scenarij v preteklosti zdel manj verjeten, danes postaja vse bolj realen. Poglejte odzive nemških ekonomistov. V Frankfurter Allgemeine Zeitung so objavili pismo, v katerem protestirajo proti popuščanju Merklove na zadnjem evropskem vrhu.

Pišče: Urša Marn

Foto: Borut Krajnc

Zadržanost Nemcev je po svoje razumljiva. Nočejo se znajti v položaju, ko bi morali krpati javnofinančno luknjo zdaj ene, zdaj druge ekonomske šibkejše države.

Toda s svojo trmo tvegajo razpad evroobmočja, kar bo škodilo tudi nemškemu gospodarstvu, ki je imelo od evra doslej največ koristi.

► Drži, Nemčija in Francija sta imeli od združene Evrope največ koristi. Je pa vprašanje, ali je njuno volilno telo to dejstvo sposobno objektivno ozavestiti. Izstop Nemčije iz evroobmočja bi za nemško gospodarstvo pomenil katastrofo. Pa ne samo zaradi velikih transakcijskih stroškov. Nemške multinacionalke se resno pripravljajo na ta scenarij, tudi tako, da posle s podjetji v drugih državah sklepajo prek svojih podružnic v teh državah, zato da bi se izognile valutnim tveganjem. Če bo res prišlo do razpada evroobmočja, se bodo države začele obnašati protekcionistično, tako kot so se v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Ker bodo šibkejše države svojo valuto morale devalvirati za 30, 40, 50 ali celo več odstotkov, bo to močno prizadelo nemški izvoz, saj se bo ta za države uvoznice podražil za 50 ali več odstotkov. Hkrati se bodo šibkejše države še vedno počutile manj konkurenčne, zato bodo začele postavljati trgovinske ovire. Kar bo pomenilo razpad EU kot trgovinske unije. Ponovil se bo scenarij iz 30. let, ki je na površje prinesel Hitlerja. Problem Nemcev je, da imajo prastrah pred inflacijo. Pozabljajo pa, da

Kradejo vsi. Edini način, da bi jih ustavili, je privatizacija gospodarstva. Da se iz tega bazena ne more več napajati nobena politična stranka.

do hiperinflacije v 20. letih v Nemčiji ni prišlo zaradi gospodarske depresije, ampak je bila to predvsem posledica plačevanja visokih reparacij. So se pa zaradi depresije povzpeli radikalni politiki. Jasno, delitev dolgov bi Nemce nekaj stala. Toda medtem ko Nemčija dosegata velik trgovinski presežek na trgih šibkejših držav evroobmočja, imajo te države velik trgovinski primanjkljaj. Nemčija ima od skupne trgovine velike koristi. Prek neposrednih naložb v drugih državah pridobiva na račun tamkajšnje cenejše delovne sile, zato so nemška podjetja konkurenčnejša. Pa še nekaj. Pred uvedbo evra so bila v državah PIIGS, torej na Portugalskem, v Italiji, Grčiji in Španiji, velika valutna tveganja, obrestne mere na njihove državne obveznice pa zelo visoke. Z evrom so te države postale manj tvegane in zaradi visokih donosov zelo privlačne za vlaganja. Nemška podjetja in banke so z vlaganjem v države PIIGS ogromno zaslužili. Če bi torej Nemčija danes s skupno delitvijo dolgov morala karkoli pokriti, bi dejansko povrnila le del tega, kar je njeno gospodarstvo pridobilo v preteklosti. Ampak te plati Nemci enostavno nočejo videti. Po oceni nemškega sveta ekonomskih svetovalcev bi razpad evra Nemčijo stal 3300 milijard evrov, Nemčija pa je danes do vseh držav z evrom potencialno izpostavljena le za četrtno tega zneska.

Ta kriza je razkrila, da za preživetje evroobmočja ne zadošča le skupna valuta. Kaj manjka?

► Poleg denarne unije bi morali vzpostaviti še fiskalno, transferno in bančno unijo. Ker se to ni storilo, je bila kriza v evroobmočju samo vprašanje časa. Do nje bi prišlo tudi brez globalne finančne krize in jo je bilo mogoče predvideti. Vsak šolan ekonomist pozna pojem optimalno denarno področje. Gre za to, da so nekatere države znotraj skupnega denarnega območja močne, druge pa šibke. Če torej eno izmed članic prizadene asimetrični šok, mora obstajati mehanizem za prilagoditev. Če je denimo prizadet gradbeni sektor v eni članici, morajo ti delavci imeti možnost, da odidejo na delo v druge članice, kjer gradbeni sektor ni prizadet. Slovenija je imela to srečo, če se grdo izrazim, da so se gradbeni delavci vrnili v Bosno. Znotraj EU pa tega mehanizma ni, saj delovna sila ni mobilna. Kaj je v takšnem primeru alternativa? Šibkejšim državam je treba pomagati s finančnimi transferji, se pravi, da se subvencije ali nadomestila za brezposelne plačujejo iz skupnega evropskega proračuna. Vendar ta mehanizem na evropski ravni ni vzpostavljen. Poleg tega bi morali vzpostaviti še skupno fiskalno unijo in pa bančno unijo z enotno depozitno shemo, prek

katere bi se pomagalo bankam v tistih državah, ki jih prizadene finančni šok. Integracija je torej treba poglobiti. Vprašanje pa je, ali danes imamo politike, kot so bili Delors, Kohl in Mitterrand, ki so bili sposobni širšega evropskega razmisleka.

Pa jih imamo?

► Merklova, Hollande in pred njim Sarkozy so politiki, ki razmišljajo zelo nacionalno in egoistično. Vprašati bi se morali, kaj bi razpad evroobmočja pomenil za prihodnost njihove države, pa tudi za prihodnost vse Evrope.

Tu ne gre le za egoizem najmočnejših držav, ampak tudi za strah šibkejših držav pred izgubo suverenosti.

► Dejstvo je, da se bo nacionalni suverenosti treba odpovedati. Če se ne vzpostavijo Združene države Evrope po zgledu ZDA, bo to pomenilo konec skupne evropske gospodarske in denarne unije.

Kako pa deluje ameriški mehanizem reševanja zveznih držav v težavah?

► Gospodarska nihanja med ameriškimi zveznimi državami so precej večja kot med članicami evroobmočja. V ZDA težave posameznih držav rešujejo z veliko mobilnostjo delovne sile, poleg tega pa se vse zvezne države lahko zadolžujejo po enaki ceni. V Evropi tega ni. Španija se zadolžuje po bistveno višji ceni kot Nemčija. Prav zato sta nujni fiskalna unija in uvedba skupnih evroobveznic. Razprava, ki sedaj poteka v Nemčiji, je precej moralistična, češ, države, ki so se znašle v težavah, so si za to krive same, ker so živele prek svojih zmoglosti. Ampak to dejansko drži le za Grčijo. Irska je bila pred krizo ena najbolj vzornih držav. Imela je proračunski presežek in se je tudi sicer obnašala fiskalno odgovorno. Problem je bil irski bančni sektor, v katerega so investirale nemške in francoske banke. Irci so se v težavah znašli, ker so svoje banke reševali v korist drugih držav. Podobno velja za Španijo. Evropa je kljub vsemu bistveno stabilnejša od ZDA, potrebuje pa korak naprej.

Ali ne gre pri špekulacijah o razpadu evroobmočja za načrtno politiko ZDA, da razrahlja moč evra?

► Gre za špekulacije, da želijo ZDA nameoma oslabiti evro, zato da ta ne bi postal svetovna rezervna valuta. Če bi namreč evro prevzel primat, bi se zelo povečale obrestne mere na ameriški dolg. Toda tudi če so špekulacije resnične, je šlo realno dogajanje predaleč. Sedanje stanje ZDA ne ustreza. Če se EU zruši, se bo zrušilo globalno gospodarsko ravnovesje. Evropa bo nehala izvažati, pa tudi uvažati iz Kitajske. Če se zruši Kitajska, pa ne le, da bodo ZDA izgubile glavnega financerja, ampak to

lahko vodi v globalno krizo takih razsežnosti, kot jih svet še ni videl.

Saj smo si prizadevali za globalizacijo, zdaj samo žanjemo, kar smo sejali.

► Ja, ampak do kriz je prihajalo vedno, tudi pred globalizacijo. Krize se zgodijo vsakih osem do deset let, v zaprtih ali odprtih gospodarstvih, v kapitalističnih ali socialističnih sistemih.

Ni pa šlo nikoli tako daleč, da bi se s krizo okužil ves svet.

► Dogajanje v 30. letih prejšnjega stoletja je bilo pravzaprav zelo podobno današnjemu. Ves svet je bil okužen, le mehanizem širjenja okužbe je bil drugačen. Takrat se je kriza prenašala prek zunanje trgovine. Ugledni ekonomisti so ameriškemu predsedniku poslali peticijo, v kateri so ga prosili, naj ne podpiše zakona o dvigu carin. Veliki ameriški industrialci so ga podobno rotili. Ni jih poslušal. Dvigu ameriških carin so sledili povračilni ukrepi ostalih držav, čemur je sledilo veliko zmanjšanje ameriškega izvoza. Posledično se je svetovna trgovina v roku treh let zmanjšala za dve tretjini! Sledila sta vzpon nacionalizmov in vojna. Če se vsi začnejo obnašati protekcionistično, je to zelo nevarno. Evropa ne sme po tej poti.

Ampak saj po tej poti že gre. Kaj pa je protekcionizem drugega, če ne to, da je Nemčija s subvencijami zaščitila svojo avtomobilsko industrijo?

► To je sicer res protekcionizem, vendar dokaj benignen. Dokler so države trgovinsko odprte, se del teh subvencij prelije v tujino. Krugman in Roubini sta tak protekcionizem podprla kot koristen. Vse države, ne samo ZDA, morajo močno povečati javne investicije. Potrebujemo tak New Deal kot v 30. letih.

Torej niste navdušeni nad drastičnim varčevanjem Janševe vlade?

► Janševa vlada je odgovor na neučinkovitost Pahorjeve vlade. Poleg tega je pod pritiskom Evrope, predvsem Nemčije, ki prisega na varčevanje. Temeljna težava varčevanja je, da če varčujejo vsi, nihče ne more rasti, ker nihče nič ne kupuje. Krugmanova teza je, da če ne troši zasebni sektor, ki dejansko ne more trošiti, ker se razdolžuje, mora trošiti država. To je edini subjekt, ki se prek centralne banke lahko zadolžuje neomejeno in ki lahko vlaga. S tem spodbuja agregatno povpraševanje, pa še kaj koristnega zgradi.

Pa si država lahko privoščiti še višji javni dolg, če vemo, da s tem tvega padec bonitete in podražitev zadolževanja? To lahko vodi v začaran krog ...

► Zelo pomembno je poznati evolucijo nastanka dolga. Pahorjeva vlada je živela na

preveliki nogi. V času krize je za 25 odstotkov povečala minimalno plačo in za deset odstotkov plače v javnem sektorju, čemur je sledil še dvig pokojnin. Zaradi tega so se stroški države zvišali za milijardo evrov, obenem pa so se za milijardo znižali prihodki. V času krize smo si torej naložili dodatno breme, ki ga naše javne finance enostavno ne zmorejo nositi.

Večja javna poraba je bila tudi posledica subvencioniranja skrajšanega delovnega časa, s čimer je Pahorjeva vlada reševala delovna mesta.

► To je malenkost proti sredstvom, ki so šla za dvig plač.

Resnici na ljubo je treba reči, da je bila za dvig plač javnim uslužbencem kriva bivša Janševa vlada.

► To drži. Virantova plačna reforma je bila kukavičje jajce, ki ga je Janševa vlada podtaknila Pahorjevi. Ekonomisti smo Pahorjevo vlado opozarjali, naj ne uveljavi plačne reforme. Pokazali smo jim izračune, kaj bo ta dvig pomenil, a nas niso poslušali. Ne vem, ali so bili tako zaverovani sami vase ali pa so mislili, da kriza ne bo tako močno udarila. Dodatna težava so pritiski EU. Janševa vlada prehitro sledi zahtevam Bruslja in zlasti Nemčije. Po varčevalni ihiti smo najbolj zvesti učenci Nemčije. Z varčevanjem ni sicer nič narobe, problematičen je rok, do katerega naj bi javne finance uravnotežili. Ta rok je treba podaljšati vsaj do leta 2017, ker si bomo sicer uničili gospodarstvo. Vsa Evropa mora izstopiti iz tega neumnega varčevanja. Namesto da gre Janševa vlada v ostre varčevalne ukrepe, mora v Bruslju skupaj s preostalimi državami lobirati proti Nemčiji za podaljšanje obdobja prilagajanja. Le tako bo mogoče zagnati gospodarsko rast, kar bo povečalo davčne prihodke in zmanjšalo javni dolg.

Vse kaže, da prihranek, na katerega je vlada računala, ko je v varčevalni sveženj vključila znižanje plač v javnem sektorju, ne bo niti približno tako velik, kot je trdila.

► Varčevanje pri plačah je nujno prav zato, ker so se v času Pahorjeve vlade povečale za 10 odstotkov, kar dolgoročno ni vzdržno. Je pa res, da bo sedanje znižanje plač minimalno, ker je šla Janševa vlada v gnili kompromis s sindikati in privolila v izplačilo tretje in četrte tranše za izravnavo plačnih nesorazmerij. Vladni izračuni o velikem prihranku, ki naj bi ga dosegli z znižanjem plač za osem odstotkov, so s tem skoraj povsem izničeni. Namesto da bi vlada resno zmanjšala plače v javnem sektorju, reže izdatke za izobraževanje. Reže torej prav na področju, ki dolgoročno povečuje človeški in socialni kapital družbe. Poleg tega reže investicije,

kar je absolutno zgrešeno. V večini evropskih držav so ravnali nasprotno: povečali so sredstva za šolstvo, za investicije v nove, zlasti zelene tehnologije, in v infrastrukturo, ker se zavedajo, da to povečuje bodoči gospodarski potencial. Če država vlaga v ceste ali pa v energetske prenovne obstoječih stavb, s tem ohranja gradbeni sektor, obenem pa povečuje zmogljivosti, ki omogočajo višjo gospodarsko rast.

Vladna varčevalna smer je torej povsem zgrešena.

► Ja. Odločitev o zmanjšanju plač v javnem sektorju je bila sicer pravilna, a kaj, ko je bila izvedba napačna. Že od začetka je jasno, da se jim ne bo izšlo, saj niso naredili nobenega preračuna. Sicer pa Janševa vlada fiskalnega primanjkljaja do zastavljenega roka tako ali tako ne more spraviti pod predvidene tri odstotke BDP-ja. V našem bančnem sektorju je za sedem do osem milijard evrov slabih in zelo slabih terjatev. Če se vse to prenese na slabo banko oz. Slovenski državni holding, bo to pomenilo dvig proračunskega primanjkljaja s sedanjih štirih na 29 odstotkov BDP-ja!

Se vam ne zdi, da pretiravate? Za precejšen del bančnih terjatev so banke že naredile rezervacije, obstajajo pa tudi zavarovanja.

► Če država slabe terjatve pobere iz bank in prenese na slabo banko, to pomeni, da mora bankam dati državne obveznice v enaki protivrednosti. Poglejte Irsko. S tem, ko je irska država prevzela slabe terjatve bank, se ji je primanjkljaj v enem letu povečal kar na 31 odstotkov BDP-ja. Slovenija se lahko čez leto dni znajde v enakem položaju. Tudi če se na slabo banko prenese samo tri milijarde slabih terjatev, to še vedno pomeni za deset odstotkov BDP-ja višji primanjkljaj in seveda za 10 odstotnih točk BDP-ja višji javni dolg.

Na začetku krize ste bili vnet zagovornik slabe banke. Zakaj se vam njena ustanovitev danes ne zdi več tako logična?

► Ustanovitev slabe banke je bila smiselna pred tremi leti in pol, ko je bilo slabih terjatev še zelo malo, manj kot milijardo evrov. Če bi banke počistili že tedaj, bi manj terjatev v bančnem sektorju postalo slabih. In takrat bi lahko obveznice za ta namen prodali po zelo nizki obrestni meri. Ker pa so zavlačevali, je bila situacija vse slabša, obrestne mere za naš dolg pa so poletele v nebo. Poglejte si hitrost, s katero so banke počistili Ame-

ričani. Kriza se je v ZDA začela konec leta 2007, leta 2008 so že imeli scenarij, marca 2009 pa so ga izvedli. Enako hitro so slabo banko uvedli v Nemčiji. Pri nas pa smo se delali, da ni potrebna. Guverner Kranjec je govoril, da je slaba banka slaba ideja. Ko sem s kolegi ekonomisti objavil članek, v katerem smo pozvali k ustanovitvi slabe banke, je Janez Šušteršič objavil kontra članek, v katerem je trdil, da slaba banka ni potrebna. Zdaj pa prav Šušteršič ustanavlja državni holding, kar je dejansko ista stvar. Zelo pametna se mi zdi odločitev z zadnjega evropskega vrha, da bo banke mogoče dokapitalizirati neposredno iz stalnega evropskega mehanizma za stabilnost. Brez tega bi morale države bančni sektor reševati same, kar bi jim povečalo fiskalne primanjkljaje in zavrlo gospodarsko aktivnost. To ne bo samo rešilna bilka za Španijo, ampak tudi za Slovenijo, saj bomo tako lahko samo del slabih terjatev prenesli na slabo banko, ostale pa bo pokrili evropski mehanizem in vsaj za ta del se nam ne bo povečal javni dolg.

Kako je mogoče, da predsednik uprave NLB govori o treh milijardah slabih terjatev te banke, skrbni pregled pa je razkril, da gre za milijardo in pol?

► Bodite pozorni na podrobnosti. Pri podatku iz skrbnega pregleda gre za zelo slabe terjatve, Jašovič pa govori bolj konservativno, torej tako o zelo slabih kot tudi o slabih terjatvah. Terjatev, ki je bila še včeraj dobra, je lahko danes slaba, jutri pa zelo slaba.

Bivši finančni minister Križanič je rekel, da slabe terjatve NLB naphujejo tisti, ki bi želeli to banko ceneje kupiti ali jo celo dobiti zastoj.

► To je neumen argument. Bodimo realni. Slovenskih bank noče kupiti nihče, ker so luknja, ker imajo negativno vrednost in je vanje treba vreči ogromno denarja. Križanič se gre politikantstvo. Treba je pogledati realno stanje v bankah in ven pobrati to, kar je slabo, da bodo spet lahko kreditirale podjetja in gospodinjstva.

Zakaj se vam zdi tako problematično, če država rešuje banke? Saj to počne vsa Evropa, zelo malo je primerov, ko bi banke reševal zasebni sektor.

► Mehanizmi reševanja bank so različni. Nekje gre za državno pomoč, drugje samo za posojilo, na primer v ZDA. Nekatere banke pa se rešujejo tudi same, se pravi, da slabe kredite odpisujejo v breme svojega kapitala. Seveda pa je takrat, ko se razmere zelo zaostrijo, država tista, ki rešuje banke.

Poglejte skandinavske države. V začetku devetdesetih let so Švedska, Finska in Norveška svoje banke reševale tako, da so jih nacionalizirale, pozneje prodale in poplačale javni dolg.

Lahko pa bank tudi ne rešuješ, kot so se odločili Islandci. Verjetno ne bi bil konec sveta, če bi v Evropi kakšno

banko več pustili propasti.

► Odvisno od velikosti gospodarstva. Če je na Islandiji propadlo tri četrtine bank, to ni problem, saj je gospodarstvo tako majhno, da za njegovo financiranje zadošča preostala četrtina bank. Poleg tega so na Islandiji znaten del naložb v bankah imeli tujci in Islandci so se odločili, da jih te terjatve ne zanimajo. Pri nas pa tujih naložb v bankah skoraj ni. Če banke pustimo propasti, se bo sesulo slovensko gospodarstvo.

Saj gospodarstvo je že v razsulu ...

► Ja, ampak če ne bi bilo kreditnega krča, naše gospodarstvo ne bi bilo v razsulu. V Sloveniji je BDP padel dvakrat bolj kot v povprečju v evroobmočju, in to prav zaradi močnega kreditnega krča.

Bi morala vlada aktivneje reševati podjetja, zlasti gradbena? Si res lahko privoščiti vehementen zamah z roko, češ da ni Božiček, kot je ob stečaju Primorja dejal gospodarski minister Žerjav?

► V Sloveniji se je gradbeni sektor v času gospodarskega booma od leta 2004 do 2007 zelo razbohotil, povečal se je za 50 odstotkov glede na dolgoročno povprečje. Del tega je bil balon, del pa je bil zdrav, predvsem tisti, ki je živel od gradnje avtocest, in bi ga bilo treba ohraniti. Bilo je res neumno, da se je tako mečkalo. Nekatera podjetja, tudi denimo SCT in Primorje, bi bilo mogoče rešiti, če bi jim pomagale banke. Težava je bila, da je vzporedno potekal proces menedžerske privatizacije. Z reševanjem podjetij bi dejansko pomagali zasebnikom. Pri nas nismo imeli finančnega balona kot v ZDA, smo pa imeli lasten balon, ki se mu reče tajkunizacija.

OK, reševali bi zasebnike. A obenem bi reševali delovna mesta.

► Spomnite se tedanje razprave. Politična shizofrenija je bila takšna, da se tajkunom enostavno ni želelo pomagati. Pa čeprav bi jih ne nazadnje lahko tudi razlastili. Banke bi prevzele podjetja, država pa bi se zavezala, da bo te terjatve vzela ven, jih prenesla na slabo banko in jih pozneje prodala. Če bi država izdala obveznice za rešitev Primorja, bi postala njegova lastnica in bi ga lahko prodala. Primorje bi še vedno imelo posel in zaposlene. Potem ko se je v mandatu Janševe vlade dopustil proces tajkunizacije, smo postali bolj papeški od papeža.

Namesto da bi podjetja reševali, se je zaradi tajkunov dopustilo, da so crknila.

Kaj so sploh še primerjalne prednosti slovenskega gospodarstva, potem ko je propadlo ogromno nekoč uspešnih podjetij, večina preostalih pa je finančno tako podhranjena, da v razvoj ne morejo vlagati?

► Na dolgi rok je naša konkurenčna prednost predvsem v logistiki, pa tudi v turizmu in industriji. Res pa je, da smo v industriji predvsem dobavitelji. V avtomobilski industriji proizvajamo sestavne dele in jih prodajamo po razmeroma nizkih cenah, nižjih od povprečja EU.

Na logistiko se ne gre zanašati. Podjetja v tej panogi so pri nas do vratu zadolžena.

► Logistična podjetja so šla pri nas skozi podoben proces kot gradbena. Po eni strani smo doživeli proces menedžerske privatizacije, po drugi pa proces politično nastavljenih menedžerjev, ki so podjetja, kot sta Luka Koper in Intereuropa, izpraznili. Luka Koper sicer še deluje, Intereuropa pa je le še lupina. Za to je kriva prva predvsem Janševa vlada, ker je v teh podjetjih politično kadrovala. Če ne bi bilo možno politično kadrovanje, bi ta podjetja danes normalno poslovala. Tako pa se je pokradlo vse, kar se je lahko, in podjetja so uničili.

Mislite, da je sedanji vladi bolj jasno, kaj so prednostne naloge in kam pelje Slovenijo? Sprašujem zato, ker se bolj ukvarja s polpreteklo zgodovino in političnim kadrovanjem kot z reševanjem gospodarstva iz krize.

► Temeljni problem je, da nas še vedno determinirata predvojna delitev na leve in desne ter medvojna krivda, ki ji je sledila povojna velika krivica. Ker se desni politiki zaradi zgodovinskih razlogov počutijo prikrajšane, se po vzponu na oblast maščujejo na nazaj. Nato se oblast zamenja in zgodba se ponovi. Ko pride na oblast t. i. desnica na čelu z Janšo, skuša popraviti preteklo krivico tako na političnem kot gospodarskem področju. Skuša priti do kapitala, za katerega naj bi bila prikrajšana. Ne zanima je razvoj Slovenije in blaginja prebivalstva, ampak predvsem interesi njenih lastnih ljudi. Njen cilj je, da se tako kapitalsko okrepi, da bo svoje politične stranke sposobna dolgoročno financirati.

V tem smislu ni nič boljša od leve, četudi se razglašala za bolj pošteno.

► Krađejo vsi. Edini način, da bi jih ustavili, je privatizacija gospodarstva. Da se iz tega bazena ne more več napajati nobena politična stranka. Pa seveda, da se pripeljejo politiki od zunaj. Zunanji upravitelji, ki bi zadevo spravili v red.

Kot da so tuji politiki kaj bolj pošteni od naših ...

► Če spremeniš lastniško strukturo v podjetjih in nastaviš menedžerje od zunaj, je to prav gotovo boljše, saj menedžment v tem primeru zanima le finančni rezultat podjetja in se ne ukvarja s tem, kako bi nakradel zase.

Pa bi tajkunom morda uspelo, če ne bi prišlo do globalne finančne krize?

► Zalomilo bi se jim v vsakem primeru, tudi če krize ne bi bilo. Tajkunizacija je imela dva vala. V sredini 90. let smo imeli denimo BTC, Hidrio, Kolektor. Sreča teh menedžerjev, npr. Mermala, Svetlika in Petriča, je bila, da so delnice podjetij kupovali po nizkih cenah. Pozneje so donosi podjetij narasli in menedžerji so kredite, najete za menedžersko privatizacijo, poplačali iz denarnega toka podjetij. Nesreča Šrotov in Kordežev pa je, da so delnice kupovali po visokih cenah. Kordež je izpeljal eno najbolj transparentnih menedžerskih privatizacij. Pošteno je izplačal male delničarje, težava je bila samo, da je delnice Merkurja kupil po previsoki ceni, saj so bile te na borzi prenapihnjene vsaj za polovico. Tega pa ne more poplačati noben denarni tok.

Kako so se lahko tako ušteli? Ali niso Kordež in podobni kalibri veljali za zelo sposobne menedžerje?

► Kordež je pred izvedbo menedžerske privatizacije pripravil simulacije o stopnjah rasti Merkurja v naslednjih 15 letih, ki so mu jih potrdile banke. Izkazalo se je, da podjetje po tako visokih stopnjah ne more rasti v nedogled. Kordeževa menedžerska privatizacija je temeljila na napačnih predpostavkah.

Absurdno je, da je Mermal danes velecejen gospod, čeprav je šlo pri njegovem menedžerskem odkupu za enako logiko kot pri Kordežu.

► Kordež se mi zdi tragična figura. Videl je priložnost in jo pograbil. Marsikdo na njegovem mestu bi ravnal enako. Pohlep je prisoten v vseh. Mermal je na precej bolj nepošten način izrnil male delničarje in s tem oškodoval družbeno premoženje. Hkrati mu je pomagal Lahovnik z zelo sporno analizo, češ da ni bilo v prevzemnem postopku nič narobe.

Kako pa, da se tajkuni niso lotili tudi privatizacije bank?

► Pri nas nikoli ni bilo dovolj domačega kapitala za privatizacijo bank. Kdo pa bi lahko bil lastnik bank, če jim ni uspelo privatizirati niti tistih nekaj podjetij?! Banke so prevelik zalogaj. V bančništvu so potrebni potrpljenje in dolga leta, da ustvariš zaupanje med varčevalci. Tajkunom pa manjka potrpežljivosti. Zaslužiti želijo takoj. Za privatizacijo bank potrebuješ velik kapital, ki ga v tako majhnih

državah ni. Večina vzhodnoevropskih držav lastnih bank nima več, prodale so jih tujcem. Pri nas imamo napačno percepcijo, da bodo tujci podjetja ali banke pokupili z namenom, da jih uničijo. Zakaj bi kdo kupil NLB samo zato, da bi jo uničil? Ni logike. Zanima ga dobiček. Bančništvo je tek na dolge proge.

Druge evropske države so reševanju bank namenile bistveno večji delež BDP-ja kot Slovenija, tako da smo jo vsaj doslej odnesli še razmeroma poceni ...

► Ko druge države nacionalizirajo banke, to storijo začasno in vloženi denar prej ali slej dobijo nazaj. Pri nas ni tako. Država je še vedno večinska lastnica NLB in nič ne kaže, da se bo iz lastništva umaknila, luknjo v banki pa bo pokrpal z javnim denarjem. Šušteršič zaman upa, da bo našel zasebnega investitorja za to zombi banko.

Tragično je, da ugledu Slovenije najbolj škoduje vlada sama, ker ne zna brzdati jezika. Tipičen primer je Janševa izjava, s katero je sprožil špekulacije o mednarodni pomoči, kar je dvignilo pribitek na naše državne obveznice. Bi si Janša zaradi te izjave, s katero je neposredno škodil državi, zaslužil interpelacijo?

► Janša je to izjavo naknadno relativiziral, pa tudi Šušteršič ga je popravil, češ da je šlo za nespretno komunikacijo. Jasno je, da politiki takšnih izjav ne smejo dajati, saj z njimi destabilizirajo gospodarstvo. To je namreč tako, kot če bi direktor Krke izjavil, da podjetje na dolgi rok nima perspektive. Če bi to storil, bi delnice Krke nemudoma padle. Je pa po drugi strani res, da se nam lahko zgodi grški scenarij in bomo dejansko prisiljeni zaprositi za mednarodno pomoč, če ne bomo rešili bank in obrz dali plač v javnem sektorju.

Ekonomista Tineta Stanovnika moti, da minister Šušteršič zagovarja ekonomiko ponudbe, ki je danes zastarela. Gre za doktrino, ki pravi, da je z zniževanjem davkov mogoče spodbuditi gospodarsko aktivnost in s tem rast.

► V ZDA dejansko izvajajo ekonomiko ponudbe, ker verjamejo, da ta avtomatično vodi k višji gospodarski rasti. Vendar je sedanja kriza pokazala, da zniževanje davčnih bremen nujno ne vodi k višji rasti. Če je namreč zasebni sektor preveč zadolžen, ne more vlagati v povečanje zmogljivosti, zato ni učinka na agregatno povpraševanje, s tem pa tudi ne na gospodarsko rast. V Sloveniji je situacija nekoliko drugačna. Pri nas so davki glede na ZDA razmeroma visoki in dejansko dušijo gospodarstvo. Vendar pa samo z zniževanjem davkov ne bo mogoče spodbuditi gospodarske rasti, kajti treba se je zavedati, da je to drobiž. Če se stopnja davka od dobička podjetij zniža s sedanjih 20 na 15 odstotkov, učinka ne

bo, ker podjetja v krizi tako ali tako nimajo dobičkov, pa tudi sicer lahko prikažejo toliko dobička, kot ga želijo. Tudi davčno stimuliranje izdatkov za raziskave in razvoj v času krize ne more imeti večjih učinkov. Potrebna je kombinacija administrativnih razbremenitev in davčnih olajšav, država pa mora z investicijami spodbuditi gospodarsko aktivnost.

Da se torej zadolžuje.

► Ni druge. Če so vsa podjetja preveč zadolžena in si vlaganj ne morejo privoščiti, je jasno, da sama ne morejo spodbuditi gospodarske rasti. Torej mora začasno vskočiti država. Če se država ne bo zadolžila za to, da se dvigne gospodarska rast, tega ne bo naredil nihče drug. Boniteto smo že izgubili s tem, ko smo se v času Pahorjeve vlade zadolžili za povečanje plač v javnem sektorju in da smo financirali depozite, ki jih ima država v bankah. Ampak s tem nismo dvignili gospodarske rasti niti nismo rešili bank. Namesto da bi dve milijardi vložili v posodobitev železniške infrastrukture ali v nove šole, s čimer bi povečali agregatno povpraševanje, smo jih požrli v obliki višjih plač. Država se v krizi lahko zadolžuje, a pomembno je, da ta denar pametno porabi. Kriterij o največ 60-odstotnem deležu javnega dolga v BDP-ju je administrativna meja in je na dolgi rok irelevantna. V času krize lahko javni dolg zelo povečaš, nato pa ga v dobrih časih z višjo gospodarsko rastjo zmanjšaš. Tako počne večina razvitih držav.

Tu trčiva ob fiskalno pravilo glede maksimalnega zadolževanja države. Je zapis fiskalnega pravila v ustavo res tako nujen, da ga je smiselno pogojevati z obstankom vlade?

► Fiskalno pravilo je nujno, ni pa nujno, da se zapiše v ustavo. Dovolj je, da se zapiše v zakon, kot imajo to urejeno na Švedskem. Strašenje s padcem vlade je le politična retorika za lažjo dosego cilja.

Ekonomist Jože Mencinger pravi, da je zapis fiskalnega pravila v ustavo gospodarsko škodljiv, ker fiskalni politiki onemogoča fleksibilnost.

► Ni res. Poglejte Švedsko. V novejši zgodovini je imela dve veliki krizi; prvo konec 70. let, ko se jim je javni dolg naenkrat

povečal za 30 odstotkov BDP-ja, drugo pa v začetku 90. let. Ker so ugotovili, da so politiki neodgovorni, so jih omejili s fiskalnim pravilom, ki pa je takšno, da še vedno omogoča fleksibilnost. Pravilo določa, da mora fiskalni saldo skozi ves gospodarski cikel v povprečju znašati odstotek BDP-ja. Če torej cikel začneš s padcem gospodarske aktivnosti, ko imaš stroške s subvencijami podjetjem in nadomestili za brezposelnost, se ti primanjkljaj poveča na recimo pet ali šest odstotkov BDP-ja; ko pa gospodarstvo zaženeš in iz krize izstopiš, moraš doseči takšne presežke, da na koncu fiskalni saldo v povprečju znaša odstotek BDP-ja. Pregledal sem dva gospodarska cikla Švedske in izkazalo se je, da se fiskalnega pravila zares držijo. Sicer pa imajo Švedi predpisano še eno zelo zanimivo pravilo, namreč da aktualna vlada ne sme spreminjati proračunskih ciljev prihodnja tri leta. Se pravi, da ne more spreminiti proračunskih ciljev, ki jih je določila prejšnja vlada, razen v izrednih razmerah. Poleg tega imajo fiskalni svet, ki vsako leto ocenjuje, ali so javne finance na dolgi rok vzdržne in skladne s proračunskimi cilji. Na začetku te krize je fiskalni svet švedski vladi predlagal, naj poveča javne izdatke, da bi šli lažje skozi krizo. Skratka, tudi fiskalni svet je razumen, kar je logično, saj ga sestavljajo akademiki in bivši finančni ministri, ki se na stvari spoznajo.

Pri nas pa vlada nasvete fiskalnega sveta ignorira ...

► Pri nas je bil fiskalni svet že od začetka zastavljen narobe. Ker je bil politično zasnovan, nikoli ni imel takšne funkcije kot na Švedskem. Ko njihov fiskalni svet objavi svoje poročilo, je to velika zadeva. Predstavljeno je v parlamentu. O njem poročajo ključni švedski mediji. Ker je švedski fiskalni svet v svojem mnenju avtonomen in si upa tudi ostro kritizirati ministrstvo za finance, ima kredibilnost. V Sloveniji pa politiki nobeni instituciji ne dovolijo, da bi delala neodvisno. Edina institucija, ki je pri nas neodvisna, je centralna banka. V vseh preostalih so kadri politično nastavljeni in se tako tudi obnašajo. x

**Samo z zniževanjem davkov ne bo mogoče
spodbuditi gospodarske rasti, kajti treba
se je zavedati, da je to drobiž.**

V Sloveniji pa politiki nobeni instituciji ne dovolijo, da bi delala neodvisno. Edina institucija, ki je pri nas neodvisna, je centralna banka. V vseh preostalih so kadri politično nastavljeni in se tako tudi obnašajo.

Ko pride na oblast desnica na čelu z Janšo, skuša popraviti pretekle krivice tako na političnem kot gospodarskem področju. Skuša priti do kapitala, za katerega naj bi bila prikrajšana. Ne zanimata je razvoj Slovenije in blaginja prebivalstva, ampak predvsem interesi njenih lastnih ljudi.

Vse države, ne samo ZDA, morajo močno povečati javne investicije. Potrebujemo tak New Deal kot v 30. letih.